

**1899-1999:
EUSKAL JAIEN MENDEURRENA**

Aramaio, 1999-IX-26

Ekitaldiko omenduak:

Pedro Pujana, Jesus M.ª Elejalde, Sabin Salaberri, Patxi Uribarren,
Jose Mari Velez de Mendizabal eta Bizente Goikoetxea abesbatzari omenaldia.

LORE JOKOAK 1899-1999

Aramaio, 1999-IX-26

*Iñaki Nafarrate,
Aramaioko alkatea*

Egun on, jaun-andreok.

Lehenengo eta behin, eskerrik asko guztioi etortzeagatik: agintarioi, gonbidatuoi, senideoi eta hemen bildu zareten guztioi.

Barkatuko duzue, baina bilkura-areto hau txikia da eta, gaurkoa bezalako ospakizun handietan, ezin ditu hartu barruan egon nahi duten guztiak. Megafonia bidez dena entzungo duzue Udaletxe inguruan zaudetenok. Hala izango ote da.

* * *

Muy buenos días, señoras y señores. En primer lugar muchas gracias a todos por vuestra presencia, autoridades, invitados, familiares y público en general.

Os pido disculpas, porque el aforo de este salón de plenos no permite que en los actos de esta trascendencia puedan estar presentes todas las personas que lo desean. Espero que por medio de la megafonía se pueda seguir el acto en los alrededores de la Casa Consistorial.

* * *

Besterik gabe, Eusko Ikaskuntzako ordezkaria den Juan Garmendia jaunari hitza emango diot.

* * *

Ondoren, Euskaltzaindiko euskaltzainburu den Jean Haritschelhar jaunak hitz egingo du.

* * *

Gero, Eusko Jaurlaritzako ordezkaria den Xabier Aizpurua jaunak hitz egingo du.

Jarraian, Arabako Kultura Diputatuak hitz egingo du, Pedro de San Cristoval jaunak.

* * *

Benetan harro gaude Lore Jokoen mendeurrena, euskal jai eder hauen mendeurrena, Aramaion ospatzen ari garelako. Hainbat ekintza programatu dira iraileko asteburu guztietarako eta urriaren lehenengorako. Antoine D'Abbadiek filosofia jakin batekin sortu zituen Lore Jokoak; filosofia horri begira programatu dira gure ekintza guztiak. Jai hauek lehen ere antolatu ziren Euskal Herriko zenbait udalerritan; gure nahia da mendeurrenak ere udalerrri horietan ospatzea. Horrela, bada, Zumaia eta Azkaine izango dira hurrengoak, jaiok han ospatu ziren eta 1900ean.

Benetan harro gaudela diogu, mendeurrenaren ospakizuneko ekintzarik nagusienetakoan izan berri garelako; horrelakoa izan da-eta gaurko meza nagusia, ederra bezain hunkigarria, parte hartu dutenei esker. Bizente Goikoetxeak idatzi zuen meza 1899ko Lore Jokoetarako, baina honelako edo halako arrazoiak zi-rela-eta, ezin izan zuten kantatu. Gaur bai, gaur ahal izan da, Aramaioko beste seme-alaba batzuek egokitze-lana euren gain hartu eta bete egin dutelako.

Mendeurren hau ospatzeko jaietz gainera, badugu beste ospakizun bat ere, garrantzi handikoa dena: Aramaiko seme kutun izendatuko ditugu bertoko lagun eta elkarte batzuk. Egin duten lana eta jardunagatik ezagunak dira bai gure herrian bai kanpoan. Literaturan, euskarari, musikan eta beste hainbat arlotan lan eskerga egin dute eta Aramaioren izena ezagutarazi eta zabaldu. Hori dela-eta, merezia dute sari garrantzitsu hau.

Denbora da udalbatzak hartua zuela erabaki hau. Gaur beteko da.

Sinestuta nago badirela Aramaion sari hau merezi duten beste pertsona batzuk ere. Oraingo honetan bidea egiten hasi nahi dugu, merezi duten beste lagun horiek ere, aurrerantzean, omenaldi hau jasotzeko aukera izan dezaten.

Gaur ez dugu gure artean Aramaioko seme kutun den Pedro Pujana jauna. Osasunez makal dabil eta ezin izan du etorri. Gogora ekarri nahi dut gure Pedro adeitasunez eta bihotzez. Hurrengo egunen batean eramango dizkiogu Joxe Mari Abarrategi, Udaleko Kultura arduradunak eta biok beste omenduek gaur jasoko dituzten oparitxoak.

* * *

Estamos muy orgullosos de poder celebrar el centenario de los Juegos Florales, estas magníficas fiestas euskaras en Aramaio. Durante todos los fines de semana del mes de setiembre y la primera de octubre se han programado diferentes actividades, siguiendo la filosofía por la cual se crearon los Juegos Florales por Antonio Abbadie, su precursor. Es nuestro deseo que se celebren

los centenarios en los diferentes municipios de Euskal Herria, donde se organizaron estas fiestas por lo que pasamos el testigo al municipio de Zumaia y Ascain/Azkaine, donde se celebraron en el año 1900.

Y decimos que estamos muy orgullosos, porque acabamos de asistir a uno de los eventos principales de este centenario, como ha sido la magnífica y emocionante puesta en escena de la misa que Vicente Goikoetxea escribió para dicho evento, allá por el año 1899 y que no pudo ser cantada por razones de diversa índole. Hoy ha sido posible llevar a cabo, gracias a la labor y el trabajo de adaptación de otras personas, hijos también de Aramaio.

El otro evento principal de este centenario que celebramos además de las fiestas es el nombramiento de hijos predilectos de Aramaio a personas y asociaciones culturales que por su labor, trabajo y dedicación ampliamente reconocido dentro y fuera de nuestro pueblo, en diferentes facetas como la literatura, euskera, música, etc., han dado a conocer el nombre de Aramaio, siendo merecedores de esta importante distinción.

Aunque los acuerdos se tomaron en el Pleno del Ayuntamiento con anterioridad, hoy los llevamos a la práctica.

Estoy convencido de que otras personas de Aramaio son merecedoras también de esta distinción, por lo que pretendemos abrir el camino para que en el futuro este homenaje se amplíe y llegue a todas las personas que deban alcanzar este reconocimiento.

Hoy no podemos contar con la presencia de D. Pedro Pujana, hijo predilecto de Aramaio, por motivos de su precaria salud, pero quiero hacer una mención especial, cariñosa y afectuosa para Pedro, al mismo tiempo informaros que durante los próximos días se le hará entrega en su residencia por parte de D. Joxe Mari Abarrategi, responsable de Cultura del Ayuntamiento, y de un servidor de los detalles que hoy recibirán los demás homenajeados.

Ahalik eta laburren izatearren eta ez zaitetzen nekatu, omenduei opariak banatzen hasiko gara. Kulturako zinegotziak euretariko bakoitzaren merezimenduak iragarriko ditu eta nik opariak eman. Hauek dira: 1.—beren-beregi omenaldi honetarako diseinatutako eskultura; 2.—Udalbatzaren erabakiaren oroitzapenezko plaka eta 3.—Aramaioko insignia, urrezkoa. Omenduek, nahi badute, hemen bildutakoei hitz batzuk esateko aukera izango dute.

* * *

PEDRO PUJANA AGIRREGABIRIA, Aramaio 1915-06-29

Abadea (1944). Bilbon bizi da.

Euskaltzain urgazlea (1979) / Académico correspondiente.

Euskaltzain ohorezkoa (1995) / Académico de honor.

Argitalpenak:

Euskal-aditza (bizkaiera) (1970).

Aitortu... zer dala-ta? (1972).

Oletako euskal aditza (1979).

Bizkaiko Forua euskaratu eta baita Gernikako Juntetxeko Areto Nagusian dauden *esaldiak* ere.

* * *

SABIN SALABERRI URCELAY, Aramaio 1934-08-20

Musika konposagile eta zuzendaria. Gasteizen bizi da.

Txiki-txikitandik musikak erakarria, Aramaioko eliz-abesbatzan ekin zien solfeo eta piano ikasketei.

Harrez geroztik, Escuela Superior de Música Sagrada-ko ikasle izan zen. Irakasleen artean Julio Valdes, Tomas de Manzarra, Samuel Rubio eta Karmelo Bernaola izan ditu.

Gasteizko apaiztegiko «Schola Cantorum»-eko arduradun eta zuzendaria; Araba Abesbatzako arduraduna. 1975etik Gasteizko Musika kontserbatorioko irakasle, ikasketaburu eta zuzendaria izan da.

Lanak:

«Seis canciones vascas», tenor eta orkestrarako.

«Sei euskal abesti», soprano eta orkestrarako.

«Tres cantos de Navidad», ahots eta pianorako.

Hainbat lan musika erlijiosoari buruz.

Liburu batzuetan bere ekarpena agertu du, arabar musikaren historiari buruzko ikerketa lanekin.

* * *

JESUS MARI ELEJALDE PLAZAOLA, Aramaio 1935-03-07

Apaiza. Aramaion bizi da.

Lehen urteak Aramaion eman zituen apaiz, jarraian Ameriketara joateko.

Azken urteotan, berriz Aramaioko erretorea izan da.

Hamar urtez fabrika batean ere aritu zen.

“Investigador sobre la Historia y costumbres de Aramaio”.

Argitalpenak:

Ermitas y caminos del Valle de Aramaiona (1986).

Aramaioko Udaletxea (1988).

Ayer y hoy del valle de Aramaiona (1989).

Bestalde, hainbat artikulua idatzi ditu egunkari eta aldizkarietan.

* * *

PATXI URIBARREN LETURIAGA, Aramaio 1942-10-31

Kalmeldarra. Bilbon bizi da.

Filosofía eta Letretan lizentziatua. Tesina: *Aramaioko toponomia*.

Euskaltzain urgazlea / Académico correspondiente.

Argitalpenak:

Bostak Bat lantaldearen kide modura:

- *Sinonimoen hiztegia*. Adorez 1, Bilbo 1983.
- *Euskararako hiztegia*. Adorez 2, Bilbo, 1986.
- *Sinonimoen hiztegia. Antonimoduna*. Adorez 3, Bilbo, 1988.
- *Euskararako hiztegia. Oinarrizkoa*. Adorez 4, Bilbo, 1990.
- *Eskola hiztegia. Irudiduna*. Adorez 5, Bilbo, 1991.
- *Europa hiztegia. Eskola berrirakoa*. Adorez 6, Bilbo, 1993.
- *Diccionario 3000 hiztegia*. Adorez 7, Bilbo 1996.
- *Sinonimoen hiztegia. Antonimoduna*. Adorez 8, Bilbo 1999.
- *Europa hiztegia*. CD-ROM. Bilbo, 1995.
- *Diccionario 3000 hiztegia*. CD-ROM. Bilbo, 1996.
- *Sinonimoen hiztegia. Antonimoduna*. CD-ROM. Bilbo, 1999.

Karmel eta beste aldizkarietan hainbat artikulu eta itzulpen argitaratu ditu.

Bestalde sari ere batzuk lortu ditu, besteak beste Bizkaiko eta Iruñeko Lore Jokoak (*Olerkia* 1968 eta 1969). Galería del Libroko Zilarrezko lauburua *Euskararako Hiztegia* dela eta (1987).

* * *

JOSE MARI VELEZ DE MENDIZABAL AZKARRAGA, Aramaio 1949-09-27

Enpresa Zientzietan (1972) eta Ekonomiketan (1978) lizentziatua. Arratsaten bizi da.

1981: Euskal Idazleen Elkarteko sortzaile eta lehen idazkaria.

1983-1985: Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailburuordea.

1985-1989: Euskal idazleen Elkarteko burua.

1994tik, Eusko Ikaskuntzako Gerentea.

Euskaltzain urgazle (1983) eta Euskalerriaren Adiskideen Elkarteko kidea (1987).

Argitalpenak:

Sebero Altube (1979), *Iokin Zaitegi* (1981), *Pedro Ignacio de Barrutia* (1984-elkarlanean), *Zeu zara*, *Carmen* (1984), *Euskal Idazleen Katalogoa* (1986), *Nire aitaren etxea* (1987), *Amuarrantza* (1988), *Sixties* (1990), *Yehuda* (1992), *Nire haurtzaroko Arrasate* (1995), *Moskuko gereziak* (1996), *Gerardo Lopez de Guereñu* (1996), *Gaizka Barandiaran* (1997), *Samurai berria* (1998), *Mende laurdenean* (1999).

Bestalde, Euskal Herri osoko egunkari eta aldizkarietan, zazpiehun artikulua baino gehiago argitaratu ditu, kultura gaiez. Horretaz gain, irrati eta telebistan ere zuzendu ditu zenbait programa.

* * *

BIZENTE GOIKOETXEA KORUA

Ez dakigu noiz sortua den gure korua, izan ere, bailaran beti ezagutu izan dugu herri-jaietan kantatzen. Zaharrek diote euren aitona-amonek joan den mendeko erdialdean Aramaioko Ibarreko parroko koruan eta orkestran kantatzen edo musika jotzen zutela.

Berrogeiko hamarkadan, Fidel Ibargutxi organu-joleak indar berria eman zion koruari, auzoko Gesalibarko kantariak ekarri zituen eta herri-kantak kantatzera animatu zuen jendea. Lehiaketetan ere parte hartzen hasi zen korua. Gogoratzeokoa da zortzikoteen arteko Euskal Herriko txapelketa hura: Gasteizen irabazi egin zuten eta, ondorioz, Arabako ordezkari izan ziren azken saioan, Bilboko Coliseo Albanian.

1983an aro berri bat hasi zen. Kantariak berrogeita hamar ere baziren eta Arabako Abesbatzen Federazioan sartu zen "Aramaioko Bizente Goikoetxea Korua". Izen hori Aramaioko musikagile ospetsuaren omenez eman zitzaion. Kantu-teknikak hobetzeko eta ahoskatzen ikasteko, irakasleekin entsaiatzen hasi ziren sasoi hartan.

Korua berezia eskaintzen die Aramaioko musikagileen lanei, Goikoetxearen eta Salaberriren lanei, eta aukera duen bakoitzean kantatzen ditu.

Lanak:

Hainbat saio eta ekintzatan hartu du parte:

Tolosako Topaketetan 1984an.

Arabako Nazioarteko Abesbatzen Astean 1985, 1986 eta 1987an.

Arabatik Arabara programan, Arabako zenbait herritan.

Gipuzkoako eta Kataluniako koruekin trukean.

ETBk emititutako zenbait mezatan.

Euskal musikagileak programarako grabazioak egin ditu.

Zenbait saio Gasteizen, Bizkaian, Gipuzkoan, Toledon eta hau han-hemenka.

* * *

Nire parte hartze honetan ezin, bada, ahaztu Euskaltzaindia, Eusko Ikaskuntza, Udaleko zinegotziak, batez ere Rosa Mari Kortabarria, Bizente Goikoetxea Korua, Samaniego Abesbatza, Gasteizko Musika Eskolako Orkestra Gaztea eta, jakina, aramaiotarrok. Erakunde eta pertsona horiei esker ospatu

ahal izan da Lore Jokoen mendeurrena Aramaion, ospakizunak merezitako garrantziaz. Horrela, bada, bihotz-bihotzez eskerrik asko guztioi.

* * *

No puedo olvidar en mi intervención a todas las personas y entidades como Euskaltzaindia, Eusko Ikaskuntza, concejales del Ayuntamiento, sobre todo a Rosa Mari Kortabarria, coro Vicente Goikoetxea, Coral Samaniego, Orquesta Joven del Conservatorio de Vitoria y, claro está, a todos los vecinos de Aramaio. Que sin sus valiosas aportaciones hubiera sido imposible llevar a la realidad la celebración del centenario de los Juegos Florales en Aramaio, con la trascendencia que se merece. Así pues, de todo corazón, muchísimas gracias a todos.

* * *

Amaitzeko olerki-zatitxo bat errezitatuko dut. Felipe Arrese Beitiaren “Euskaldun bioletea” izeneko olerkiaren azken estrofa da. Olerkiak saria jaso zuen Aramaion 1899an izandako Lore Jokoetan:

“Bai, Aramaio, gura badozu
Izan zorionekua
Maitetu zeure guraso zarren
Berbeta, garbi gozua;
Gordeizu, arren, ill arteraño
Euskera bedeinkatua
Nok dirudian Paradisura
Zerutik jatsitakua”

Eskerrik asko guztioi.

EUSKALTZAINDIA

REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA
ACADEMIE DE LA LANGUE BASQUE

1899ko Euskal Jaien mendeurrena dela-eta

IV. Jagon Jardunaldiak Aramaion

Aramaion, 1999ko irailaren 24, 25 eta 26an.

ARAMAIOKO UDALA

EUSKAL JAIEN MENDEURRENEAN

Aramaio, 1999-IX-26

*Jean Haritschelhar,
euskaltzainburua*

Iñaki Nafarrate, Aramaioko alkate jauna,
Pedro Sancristoval, Arabako Kultura diputatu jauna,
Agintariak, Euskaltzainkideak
Andereak eta Jaunak, egun on!

Lehenik zuri mintzo natzaizu, alkate jauna. Badu bi egun hemen gaudela gu, euskaltzainak, eta, zinez, aitortuko dizut harrera ona ukan dugula herri honetan bai eta ere Udaletxean. Beraz, nahi dizkizut, Euskaltzaindiaren izenean, nire eskerrik beroean eman egin diguzun harrera onagatik. Bi egun oso iragan ditugu Udaletxe honetan, lan eginez hiztegegintzan bereziki eta ere Jagon Sailaren IV. Jardunaldietan. Denak ongi iragan dira Udaletzeko langile eta enplegatu guziak izan direlarik gure zerbitzuko demenaren gauza falta genuelarik. Jakin ezazu, alkate jauna, herri honetarik joaitearekin gogoan atxikiko dugula zuen denon emaitza ona.

Duela mende bat biltzen ziren, beraz, hemen bertan, Arabako Aramaio honetan, lehen aldikotz Araban, Anton Abbadiak sortu zituen Lore joko famatuak. Abantzu mende erdia hasiak zirela Urruñan, 1853an, hamar bat urte han ospatuz, hortik Sarara joanez. 1879an, bigarren karlistada bukatu eta, Nafarroako herri euskaldun batek, Elizondok ongi etorri eder eta amultsua egin zion Anton Abbadiari. Geroztik urte bat Iparraldean, urte bat Hegoaldean Lore jokoek bere fama hedatu dute zazpi probintzietan. Hori zen Anton Abbadiaren ametsa lekuko dugula 1892an, Donibane Lohizunen, eskaini zaioten bazkari batean aldarrikatu zuela “Zazpiak bat” famatua. Pentsa daiteke gogoan zeukala Araba, orduan galdutzat emana zen probintzia euskara galtzera uzten zuelakotz. Pentsa daiteke gogoan zeukala euskara bizi zen tokia, Aramaio eta, nahiz ez zuen berak amets hori gauzatu, haren alarguntsak egin zuen, duela beraz ehun urte, Resurrección Maria Azkueren laguntzarekin.

Hemen toki zoragarri honetan gaudelarik, heldu zait gogora Garibairen errian zahar bat, hauxe dioena:

“Aramaio dabenak ez lemaio”
espainol zaharrea derasarik:

“Quien oviere Aramayona no la daría”
egia handia baita.

Ehun urteren buruan ospatzen ditugularik Aramaioko Lore jokoak ene aintzinean daukadan liburu batean irakur daitezke orduan Felipe Arrese Beitiak igorri zituen bertsoak, baina hautatuko dut Artolak eginikako bertze bat:

“Zazpi seme benetakoak,
odolekoak,
gera anai;
Añamendi ingurukoak,
jaiotakoak,
gabiltz ernai;
euskalzale biotzekoak
maitatuak
ere bi;
ausardiz azaldutzen gera non nai.”

Hori kantatzen zuen Artolak duela mende bat: zazpi semeen anaitasuna, maitasuna, Anton Abbadiaren eta euskaltzaleen ametsa. Ehun urteren buruan zer gertatzen da? Deplauki erran dezaket egungo eguna ikusita, egungo giroa sendituta, sekulan baino anaiagoak garela, sekulan baino euskaldunagoak ere. Anartean aldaketa handiak izan dira. Adibidez, duela 80 urte sortu ziren, bai Eusko Ikaskuntza eta bai Euskaltzaindia, lehena euskal kulturaz arduratzen dena, bertzea gure hizkuntza zaharra zaintzen eta bultzatzen duena. Bakoitza, bere alorrean, lanean ari da, premiako lanetan murgilduak dira biak. Baina sortu direlarik batek eta bertzeak gaingitu dute muga kideak hautatuz zazpi probintzietan. Biltzen zuten Euskal Herri osoa, eta muga ezabatuz, erakusten zuten jadanik zer izan zitekeen Europa. 80 urteren buruan Europa sortua da, mugak desegin dira, hemen gaude euskaltzainak zazpi probintzietarik etorriak, Lore Jokoen mendeurrenaren ospatzeko.

Eta hain zuen, karia horretara Aramaioko Udalak herriko bost seme ohoratu nahi ditu “seme kuttun” izendatuz eta bakoitzari Aramaioko domina eskainiz. Horien artean bada euskaltzain ohorezko bat Pedro Pujana, zorigaitzez gaixorik dagoena eta bere ezin etorria adierazi duena eta bi euskaltzain urgalez Patxi Uribarren eta Josemari Velez de Mendizabal, denbora berean Eusko Ikaskuntzako kudeatzaile dena. Nahi ditut agurtu, agurtzen ditudalarik ere bertze biak Jesus Maria Elejalde eta Sabin Salaberri eta zorionak eman Euskaltzaindiaren izenean.

Dohatsua izan dadila Aramaio, dohatsua baita bere semeak ohoratzen dituen herria ohoratzen dituelarik bereziki euskarari buruz, euskal kulturari buruz, herriari buruz eta herriaren ohoretan egin duten lanarentzat. Beraz, berriz ere, zorionak zuei bostoi eta zorionak ere Aramaioko Udalarari holako egun eder bat antolatu duelako.

Eskerrik asko.

PEDRO PUJANARI ARAMAIOKO HERRIAK HERRIKO SEME KUTTUN ETA ARAMAIOKO URREZKO DOMINA EMON

Pedro Pujana
oletarrak

Aramaioko alkate jauna:

Jaun-andreok:

Aramaio dela eta, hiru minututan hiru albiste.

BAT: Arabako herrialdeari gagozkiola, euskal huts den udalerrri bakarra Aramaio da eta, era batera, adituek dioskuenez, Euskal Herri guztiko naiz Hegoalde naiz Iparralde barne, euskeraz gehienik mintzatzen dena: % 84,94 hiztun dituela. Bederatzi elizate/auzo dauzka eta bederatziretan euskera bizi-bizirik daukagu.

Hau uler dezagun Kondaira/Historiatik zenbait argibide ekar dezagun.

Bi mila eta berreun urte baino lehenagotik honantza Arabako euskerak geraldiki latza, garratza eta bortitza jasan behar izan du hizkuntza arrotzen menpetik eta erpetatik ito gabe eta bizirik irtetzeko. “Erromatar Aginte-aldiaren aurretik —dio Joseba Intxausti historilariak— Araba kultur eta hizkuntza ezberdinen topaleku izan zela, eta arabarrek biziki egin ziotela aurre kultur bide eta hizkuntza arrotzei, heurenari sendo eta tinko irauin eraginik, eta gertatuta-koaren adierazgarririk esanguratsaena euskera bera dela”.

“Erromaren azken mendeetan (Kristo osteko II-IV)... euskera zenbait lekutan desagertu ez bazan, horren arriskua ez zen urrun izan” (*Euskera Araban*, 7 orr.).

“Erdi Aroan jaio zitzaion Arabako euskerari lehiakide bortitza bilakatuko zen beste hizkuntza bat: gaztelania. Lehenagoko hizkuntza indo-europarrak eta latina bezala, orain etxeko eta barneko auzolaguna eta alkarren lehiakide izan zen gaztelania Araban...ia milakada oso batean, gure egunak arte” (10 orr.).

Ondorenez, hauxe: Aramaio euskera Arabako herrialdean mendetan zehar bizi izan den euskeraren hondarra dela, hots, ondasun miresgarria.

BI: Axular ospetsuak —1644garren urtean hil zen SARAn, 1643ean *Gero* bere liburu famatua argitaratua izanik— Euskal Herria *Erresuma diferent* zirala iragarri zuen, Euskal Herriaren “*zer-dena*” edo *izantasuna* “bat” eta “diferent” izatea dela adiarazi nahirik. Axularren esan hau bete-betean gertatzen da Aramaion: “bat” eta “diferent”.

Hau da: Aramaioko udalerria Bitan daukagu banandua: Aramaioko Ibarra, Gipuzkoarantzakoa, Leintze haranaren luzapena deitu dakiokena, urak Kantauri itxasora daramazkina, batean, eta Oletako lautada deritzaiokena, Bizkaiarantza etzina eta urak Lurrarteko itxasora daramazkina,bestean.

Ibarrako lurraldea aurberatsua/aldapatsua, trokatsu/malkartsua izanik, Oleta aldekoa lau-laua da, eta alderdi biok herri bi bestelako osatuko balituzte bezela desberdin diralarik.

Hiru: Hirugarren albiste aipagarria —oso nabarmena berau— Aramaioko euskera *bikoitza* da.

Ba ote da gero Euskal Herri osoan hizkuntzaren alorrean Aramaioko udalerririk? Bai? Askotxo esatea izan daiteke, agian, baina jakin nahi nuke.

Besterik ez, adiskideok.

Eskerrik asko!

* * *

ARABAR BATEN EUSKAL IBILPIDEA

Jainko onak honantxe nahi izanda —edo halanbeharrak, danetara hitz egiten da gure egunotan— nik ondotxo ezagutzen dodan arabar baten jatorrizko berbetea euskera izan zan. Arabar horrentzat euskera bere amaren bularretik harako hizkuntza izan zala dirautsuet, labatik harako opilaren antzera.

Euskeraz izan ziran mundu honetan lehenengo biderrez egin ebazan berbak. Euskera egiten eben beti-beti euren artean etxean gurasoak eta seme-alabak. Euskeraz berba Jaungoikoagaz ere. Euskeraz bere buruagaz bizitzaldi guztian.

Euskera ikasi, luze eta zabal ikasi ere, txiki-txikitan, ume-umetan ikasi eban, beraz. Eta haren lehenengo maixua euskera ikasteko, beraren aita izan zala esan behar dautsuet. Berau izan zan euskera irakurten eta idazten lehenegoz ikusi eban gizona mundu honetan.

Izan zan, zorionez, azken mendearen —XIX garrenaren— erdi aldera liburu bat Euskalerriko —zein Iparralde zein Hegoaldeko— etxe eta familietan eten barik irakurria izan ei zana, lehen eta orain gehien-gehienik erabilia izan ei zan euskal liburururik zabalduena, nik nunbaiten irakurri dodanez. Berorren izena hauxe: Itun zar eta berriko kondaira, Frantzisko Lardizabal, Zaldibiko abadeak gipuzkoeraz idatzirikoa.

Arabar haren aitak Lardizabal abade harexen liburua irakurri ohi eban sarri-sarri bere etxeko eskaratzean, inoiz ahots zoliz, bertan ziran etxeko guztiak entzun egien. Udagoien/negu aldian, batez ere, egiten eban irakurtaldia, eguna

laburra eta gaua luzea izaten dan aldikada horretan. Oraindino ikusten dagoala bere aita —dirudio arabarrari— Lardizabalen liburu lodikotea, narruzko azal dotorez apaindua, eskuetan arturik eta zabaldurik, sutondoko sugarraren argitara —arteaz ez zan etxe haretan ez herrian argi-endarrik— irakurten eta irakurten, orain ixil-ixilik beretzako, geroxeago ozenkiro eskaratzean ziran famolikoentzako.

Bazan etxe haretan mutiko txiki-txiki bat, familiako zeiena, aitari begira-begira jarririk, zirkinik egin barik eta belarriak ondotoxo edegirik, adi-adi, beste hizkuntza arrotzetan baino lehenago bere jatorrizko berbakuntza ederrean liburuak ekazan kontakizunak entzuten zituana.

Orduantxe erne eta garatu ekion (*ekion*: adizki zaharra = jakon) mutiko hari bere kolko barrenean euskerarenganako atxikimendua, geroago eta itsatsiago egingo jakona, “etxean zer ikusi, haxe ikasi”, esaerak dinoanez.

Arabar harek bere aita idazten ere ikusi ebala, esan dogu. Behin baino gehiagotan ikusi ere. Ixeko bi eukazan etxetik eta herritik urrun xamar, eta aitak noizik behin gutun/idazkitxoren bat egiten eutsen etxeko guztien izenean bertako barri emonez. Gutunaren buruan beti-beti eta hutsik egin barik hauxe idazten eban hizki/letra haunditan: GEURE EUSKERA EDERRIEN, eta gero dan-dana euskeraz idatzi.

Arabar haren aita ez zan kultur alorrean jakite zabaleko gizona. Ez eban inongo ikastetxetan ikastaldi berezirik burutu. Halan eta guzti ere, lehen mailako ikaskizunetan nahiko ondo jantzirik ikusten zan, euskeraren barrutian berriaz. Hau zelan uler daitekeen? Lardizabal giputz idazlearen frutu umotua izan zeitekean. Zenbat aldiz irakurri eban ITUN ZAR ETA BERRIKO KONDAIRA eritxan haren liburua? Batek badaiki!!

Irakurriaren irakurriaz eta atzamarrak liburuaren orrietan erabiliaren erabiliaz orriok orituta eta nahiko zikinduta agertzen ziran. Hainbat atal buruz ere baekizan eta...

Euskalkiak oztopo dirala euskera erabilteko eta ulertzeko? Ez horrenbeste. Hemen daukagu ezezkoaren agerbide bat.

Herriko bizigiroa euskeraren aldekoa eta guztiz egokia zan elizate/auzune haretan. Halakoren baten erbestetik etorten ziran guardia zibilak izan ezik, ez eban inork han gaztelaniarik egiten. Herriko eskolan, halan ere, ez zan berbatxo bat ere euskeraz ikasten, ez entzuten. Gaztelania huts-hutsez eskolatu ginduezan. Eta hori, umekondo saldoaren lehenengo urteetako maixua euskalduna izan genduala, Axpe-Arrazolakoa semez. Eskolorduetatik kanpora euskeraz egiten euskun berba, bai berak eta bai beraren familiakoak ere. Eskolorduan, barriz, beti erderaz eta erdera hutsez. Eskerrak kristau-ikasbidea euskeraz ikasi genduelako. Arabar honek bere bizitzaldian irakurri eban lehen liburua euskeraz kristinau-ikasbidea izan zan. Elizan ere berbaldiak beti euskeraz. Abestiak euskeraz eta latinez, orduan ohiturea zan legez.

Adinean haundiago eta euskeraren eremuan ikastunago egiten zan gure arabarra. Gasteizko eleiz Ikastetxe Nagusi batera joateko erea izan eban, eta han izen eta ospe haundiko maixu/irakasle bategaz tril egiteko egokiera, zorionez: Manuel Lekuona jaunagaz. Beronek sutuagotu eta biztuagotu eutsan etxetik ekarren euskerarenganako grina, etorkizunean egundo gehiago ez urrituko, ez epelduko ez ekiona (*ekiona*: adizki zaharra = jakona). Ez berari soilik, ikaskide zituan hainbeste gazteri ere ez. Hori ez eban lortzen gure irakasleak hitzaldi sutsu-gartsu-luzeak gazteei eginez, ez: goxo-goxo, guztiz goxo eta bigun, lan egiten eta idazten bultz eginez baino.

Maixu oso atsegina izan genduan oiartzuarra, eta euskal esparruan jakitun-jakituna. Haregaz egiten genduan ikastaldia berehalaxe joaten ekigun (*ekigun*: adizki zaharra = jakun), labur-laburra bailitzan.

Handik laster zorigaiztoko gerrate zital/galgarria etorri jakun uste-uste barrik, eta horra gure asmo guztiak eta amets loratsuak gorengo hodei moltzo bal-tzen artean betiko galdu. Negargarria! Ez-aldiak eta izozteak jo eban gero erruririk bagarik gure euskal baratx zimela!

Aitatu dodan aurreko aldi hau, halan ere, ongarrria izan zan euskerarentzat. On-aldi eta biztu-aldi harek luzaroan irauin izan baleu, zeinen mesedegarria izan zeitekean gure berbakuntza zahar-zahar honentzat, baita Ikastetxe Nagusi harentzako ere, euskerari gagokiozala. Gogora ekarri, agergarri, 1936 garreneko Olerki-Eguna, gerrate aurre-aurretxoan Lekeition egin zana, Ikastetxe haretako hiru lagun, Manuel Lekuona jaun irakaslea, Iñazio Otamendi eta Anjel Sukia ikasleak bertan sarituak izan ziran eta.

Mendian gorantza doiana, gora eta gora egin ezker, halakoren baten mendia gailur/erpinera heldu egiten da. Gure arabarraren euskeraren ikastaldiari ere, "gailurra" deritxaken hiru urteetako gaina etorri jakon, Oñako (Burgos) jesulagunen Ikastetxe Nagusian igaro zituan urteetan.

Oñara joan aurretik, Gipuzkoako herri nahiko jendetsu baten bizi zan, euskera sustraiz ikasteko "egarri" ase-ezina eukala. Herri haretan, baina, ez eban astirik, ez ezetariko bitarterik, ez libururik helburu hori egia bihurtu zeiten. Oñara joandakoan, ostera, horra biok —astia eta liburuak— uste barik aurkitu.

Ikastetxe Nagusi haretan teologiako ikasle nagusien artean bazan talde bat —hamar/hamabi ikasleez osotua— euskera apur bat sakontxo ikasi nahi ebana, eta talde ha arabarrarengana joan zan, euskal aditza azaldu/argitu egiola eskatuz. Gipuzkoerazko aditza errotik aztertu eta ikasi gura eben, danak giputzak ziran eta.

Josulagunen Ikastetxeko liburutegi aberats/oparotsuan euskeraren barrutian trebetu ahal izateko liburu egoki-egokiak aurkitu ebazan arabarrak, esate baterako, Arturo Campionen *Gramática bascongada de los cuatro dialectos literarios* izeneko liburu mardula, R.M.ª de Azkueren *Morfología vasca*, hiru hizkuntzako hiztegi lodia, Luis de Eleizalderen *Conjugación vasca sintéti-*

ca, Seber Altuberen *Erderismos* eta *Observaciones al tratado de Morfología Vasca*, eta abar, eta abar.

Haxe bai izan zala poza eta gozamina gure arabarrantzat!! Orduantxe ase ahal izan eban aspaldi-aspaldidanik ekarren gurari bizia euskal baratzean buruz aurre sartzeko! Nun eta Burgos-en! Holakorik!

Sei hilabetean, egun bakotzeko batez beste hamar ordu beste zereginik barik euskal aditza aztertzen lan-da-lan egin eban gure arabarrak.

Hurrengo, urte bitan jardun eban gipuzkoar talde hari euskera irakasten, aditza eta beste.

Ondorenez, hauxe esan behar: Oñako josulagunen Ikastetxe Nagusi harentantxe lortu ebalababar euskaltzale ikastunak negurri medar baten euskerari buruzko zerbait jakite, zorionez.

Esan ere, horrexegaitik esan dot, gure hizkuntzaren ikastaroa dala eta, Oñako egotaldia mendi garai baten “gailurra” irudiko izan zala arabarrantzako.

Oñako hiru urteetako ikaste/irakaste aldi harek ondoren mamintsuak ekarri zituan geroko urteetan.

Geroago egindako lanak —nabariak izan ez arren— ezin ondu ahal izango ebazan, Oñan josulagunen artean egindako hobekuntza izan ez balitz.

* * *

Zerbait idazten hasi, askoz lehenago hasi zan. Haren euskerazko lehen idazlanak —askorik ez— gerrate aldikoak ziran, Elgeta/Intxorta gudalekutik, 1937 garren urtean, Bilboko EUSKADI egunkarian argitaratua emonak.

1958-1967 urte bitartean Donostiako *Zeruko argia* eritxan aldizkarian hainbat aldiz idatzi eban, geroagoko urteetan *agur*, *karmel*, *zer*, *euskerazaintza* aldizkarietan, batez ere, idazten jarraitzeko.

1970 garren urtean, Bizkaierazko aditza zala eta, liburu bat kaleratu eban, bigarren argitaraldia ere lortu ebalarik. Liburu honetantxe dator euskal aditz osoari —iragangaitz zein iragankor, laguntzaile naiz bakun/sintetiko— NOR-NORI-NORK irakaspidea lehenengo aldiz ezarria, hurrengo urteetan aditz-irakaskuntza osora zabalduko zana.

Irakaspide honen sortzaile eta guraso Aita Isidor Baztarrika, Estibalizko bededitarra izan zan, *ADITZA* izeneko bere liburuan, 1968 garren urtean, aditz osoari ezarri ez eutsan arren.

Itzulpenak dirala eta, beste hainbat lan albora itxirik, arabar honek ondutako egintzarik garrantzikoena Bizkaiko Foru Barria edo Barriztatua, hamaseigarren mendean, 1526 garren urtean idatzia, lehenengo aldiz euskera-ra/bizkaierara itzultzea izan zan, 1981 garren urtean kaleratu zana, Jose Estornes Lasa, eronkariar zalduna, lankide edo Foru-adierazle/intarpretatzaile izan ebalababar. Gauza bitxia, gero, hau ere! Bizkaiko Forua izan,

eta lehenengo bidar, nafar jakintsu bat argi-emoile izanik, arabar batek euskeratu izana!

1979 garren urtean Arabako Aldundiak argitaratu eban *Oletako euskal aditza* izenburutzat daroan liburua.

Hauxe da arabarrarentzat gogozkoena eta bihotzezkoena dauan idazte-frutua, Arabako gorengo musturrean, Oletan, mendetan eta mendetan erabili izan dan aditzaren barri —zuka eta hika— emoten dau eta.

Aramaioko elizate edo auzo horretan erabili ohi dan hikako jokaera, izan ere, guztiz berezi-berezia da euskal aditzaren barrutian, beste inon entzuten ez dan langoa, Otxandio inguruan izan ezik, ez Aramaioko Ibarren bertan, ez Leintzen (Gatzaga, Eskoriatza, Aretxabaleta, Arrasate), ez Bizkaian, ez Gipuzkoan... Nafarroako ez dakit zein tokitan antzeko adizkiak darabilezeala dirausku Azkue haundiak.

Hendrike Knörr jaun euskaltzainak bidea urraturik etorri zan liburua kalerara, Alfonso Irigoien euskaltzain oraintsu zenduak zuzenketa batzuk eginda gero.

Hikako jokabidea bizi-bizirik dogu Aramaioko alde horretan, zukakoa beste bai gazteen eta adinkidekoen artean.

Arabako Oletan bizirik dan hikako jokabideari buruz lan bat agertu zan 1977 garren urtean, eta idazkun haretatik adizkera batzuk ekarri dodaz orriotara, beste leku batzuetako adizkerakaz bardinkaturik/konparaturik, irakurleari argigarri izan dakiozan (*Lekuonatar Manuel jaunari omenezko idazki-bilduma*, III, Kardaberaz Bilduma-21, Tolosa, 1977, 295 orr.).

Honenbestez, lanaren lehenengo zatia amaitutzat emoten dogu.

* * *

HIKAKO JOKABIDEA OLETAN

Hoskera:	tt	=	t bustia (palatal)
	dd	=	d bustia (palatal)
	ts	=	tz
	dx	=	frantzerazko “j” gutxi gorabehera
	tx	=	espainerazko “ch”
	x	=	frantzerazko “ch”
	z	=	s

ADITZ LAGUNTZAILE IRAGANGAITZA (aux. intran.)**Egitera: Lehen aldia (pretér. dei indic.)****OLETAKO ADIZKIAK**

(ni etorri)	NITZÁ/NITZÁ
(hi etorri)	HITZÁ/HITZÁ
(ha etorri)	ZÁ/ZÁ
(gu etorri)	GIÑÁ/GIÑÁ
(hareek etorri)	ZIÁ/ZIÁ

Oharkizunak:

— Horra joko berezi-bereziak, Oleta eta inguruan baino beste inun entzuten ez diranak. Azkuek berak ere aitatzen dau apartekotasun hau bere “Morfologia”n.

— Jokootan, lehen aldiari dagokion -N ezaugarria galdu egitenda, hikako aditz-joko guztietan horixe jazoten dalarik.

— Gizon/emakumegazko adizkia ez da aldatzen Oletako berbakeran, beste leku batzuetan egiten danez.

— Azentoa guztiz nabarmena da: *ez nitza, nitzá* baino.

— Ikus, argibidez eta konparabidez, beste toki batzuetan erabiltzen diran adizkiak:

LEINTZ HARANEAN (Gatzaga, Eskoriatza...)

(ni etorri)	nintzoan/nintzonan
(hi etorri)	hintzan/hintzanan
(ha etorri)	zoan/zonan
(gu etorri)	gintzoan/gintzonan
(hareek etorri)	zittuan/zittunan

Angiozarko haranean (Bergara)

(ni etorri)	nintzoan/nintzonan
(hi etorri)	hintzan/hintzanan
(ha etorri)	zuan/zonan
(gu etorri)	gintzuan/gintzonan
(hareek etorri)	zittuan/zittunan

Zeanurin

(ni etorri)	nintzoan/nintzonan
(hi etorri)	hintzan/hintzanan
(ha etorri)	zoan/zonan
(gu etorri)	gintzoazan/gintzonazan
(hareek etorri)	zoazan/zonazan

Mungia aldean

(ni etorri)	nintzoan/nintzonan
(hi etorri)	hintzan/hintzana
(ha etorri)	zoan/zoana
(gu etorri)	gintzoan/gintzoana
(hareek etorri)	zoazen/zoazena

Oharkizunak:

— Leintz haranako jokoak, Marin-en (Eskoriatzan) jaiotako Joseba Azkarate jaunak batutakoak dira.

— Angiozarkoak, Mertxe Altubek batutakoak.

— Zeanurikoak, Aita Bedita Larrakoetxeak batutakoak.

— Mungia aldekoak, barriz, Gamiz herrian jaio zan Martin Olazar jaunak batutakoak.

AHAL-ERA (modo potencial)**Lehen-aldi urruna****OLETAKO ADIZKIAK**

(ni etorri)	ñeikiá/ñeikiá
(hi etorri)	heikiá/heikiá
(ha etorri)	lleikiá/lleikiá
(gu etorri)	geinkíá/geinkíá
(hareek etorri)	lleikizá/lleikizá

Oharkizunak:

— *Edin* laguntzaile iragangaitzaren jokoak dira.

— Jatorrizko adizkiak honeek izan daitezke: *ne-DI-kean/ne-DI-kenean, he-DI-kean/he-DI-kenan, le-DI-kean/le-DI-kenan*, eta abar.

— Oletako aditzean jazoten denez, *-N* lehen-aldiko ezaugarria jausi ezker, *ñeikiá/ñeikiá, heikiá/heikiá*, eta abar sortzen dira.

— Jokook Oletako berbakeran *iragangaitzak* lez eta *iragankorrak* lez erabili ohi dira. *Adibidez: Ni harañegun etorri ñeikiá* (yo pude haber llegado o hubiera podido llegar anteayer), eta *nik harañegun liburua erosi ñeikiá* (yo pude haber comprado o hubiera podido comprar el libro anteayer).

Zer dala eta erabilte bikotx hau? Adizkiok *edin* laguntzale... iragangaitzetik sortu beharrean, *egin* laguntzaile iragankorretik etorri daitezkezalako, hau da: *nen-GI-kean/nen-GI-kenan, hen-GI-kean/hen-GI-kenan, le-GI-kean/le-GI-kenan*, eta abar adizkeretatik. Ez dago garbi zein aditzetik, iragangaitzetik ala iragankorretik eratorriak diran. Horixe zalantza.

— Ikus, konparabidez, beste lekuetako adizkerak.

Leintz haranean

(ni etorri)	neikean/neikenan
(hi etorri)	heikean/heikenan
(ha etorri)	leikean/leikenan
(gu etorri)	gei(n)kean/gei(n)kenan
(hareek etorri)	leikezan/leikezanan

Angiozarko haranean

(ni etorri)	neikean/neikenan
(hi etorri)	heikean/heikenan
(ha etorri)	leikian/leikenan
(gu etorri)	geinkean/geinkean
(hareek etorri)	leikezan/leikezanan

Zeanurin

(ni etorri)	neintekean/neintekenan
(hi etorri)	heintekean/heintekenan
(ha etorri)	leitekean/leitekeana
(gu etorri)	gaientekeazan/gaientekeazan
(hareek etorri)	yeitekeazan/yeitekeazan

Mungia aldean

(ni etorri)	neintekean/neintekena
(hi etorri)	heintekean/heintekena
(ha etorri)	leitekean/leitekeana
(gu etorri)	geintekean/geintekena
(hareek etorri)	leitekezan/leitekezana

ADITZ LAGUNTZAILE IRAGANKORRA (aux. trans.)**Egitera: Lehen aldia (pret. de indic.)****Oletako aditz-jokoak**

<i>ni</i>		<i>gu</i>
niñdduan/niñdduan	(hik ekarri)	giñdduazá/giñdduazá
niñdduá/niñdduá	(harek ekarri)	giñdduzá/giñdduzá
niñdduen/niñdduen	(hareek ekarri)	giñdduzá/giñdduzá
<i>ha</i>		<i>hareek</i>
ñoá/ñoá	(nik ekarri)	ñoazá/ñoazá
(he)bá/(he)bá	(hik ekarri)a	(he)bazá/(he)bazá
dxoá/dxoá	(harek ekarri)	dxoazá/dxoazá
genduá/genduá	(guk ekarri)	genduzá/genduzá
dxoen/dxoen	(hareek ekarri)	dxuezan/dxuezan
<i>hi</i>		
(nik ekarri)	hinddudá/hinddudá	
(harek ekarri)	hinddudá/hinddudá	
(hareek ekarri)	hindduen/hindduen	
(guk ekarri)	hindduguá/hindduguá	

Oharkizunak:

— Ukan laguntzaile hiragankorraren jokoak.

— Hemen ere lehen aldiaren ezaugarria dan -N jausi egiten da eta gizonarekiko eta emakumearekiko ez da diferentziarik. Adibidez: “Ikusi bá atzo er-birik mendidxen?” —“Ez, eñoá ikusi” (“¿Viste ayer alguna liebre en el monte? —No, no la vi”. “Nok dxo hinddudá atzo?” (“¿Quién te pegó ayer?”).

— *Nebazan, ebazan, ebezan...* aditz-jokoak ez dirala herrikoiak, Azkuek berak asmatuak edo dirala behin baino gehiagotan entzun izan dot. Ez dot uste esate hori egia izan daitekenik. Azkue munduratu baino askoz lehenago (he)bá, (he)bazá... jokoak bizirik ziran Oletan.

Leintz haranean

<i>ni</i>		<i>gu</i>
niñdduan/niñdduanan	(hik ekarri)	giñdduzan/giñdduzan
niñdduan/niñdduan	(harek ekarri)	giñdduzen/giñdduzenan
nindduen/nindduen	(hareek ekarri)	gildduezen/giñdduezenan
<i>ha</i>		<i>hareek</i>
najuan/najunan	(nik ekarri)	najittuan/najittunan
heuan/heunan	(hik ekarri)	hittuan/hittunan
juan/junan	(harek ekarri)	jittuan/jittunan
genduan/gendunan	(guk ekarri)	genittuan/genittunan
juen/junen	(hareek ekarri)	jittuen/jittunen
	<i>hi</i>	
(nik ekarri)	hiñddudan/hinddudanan	
(harek ekarri)	hindduan/hindduanan	
(guk ekarri)	hindduguan/hinddugunan	
(hareek ekarri)	hindduen/hindduenen	

Angiozarko haranean

<i>ni</i>		<i>gu</i>
niñdduan/niñddunan	(hik ekarri)	giñdduen/giñdduenan
niñdduan/niñddunan	(harek ekarri)	giñdduan/giñddunan
niñdduen/niñdduenan	(hareek ekarri)	giñdduen/giñdduenan

ha

najuan/najunan	(nik ekarri)
heuan/heunan	(hik ekarri)
juan/junan	(harek ekarri)
genduan/gendunan	(guk ekarri)
juen/junen	(hareek ekarri)

hareek

najittuan/najittunan
hittuan/hittunan
jittuan/jittunan
genittuan/genittunan
jittuen/jittunen

hi

(nik ekarri)	hinddudan/hinddudan
(harek ekarri)	hindduan/hinddunan
(guk ekarri)	hindduguan/hinddugunan
(hareek ekarri)	hindduen/hindduenen

Zeanurin*ni*

ninduan/nindunan	(hik ekarri)
ñinduan/ñindunan	(harek ekarri)
ñinduen/ñindunen	(hareek ekarri)

gu

ginduazan/gindunazan
gaienduazan/gaiendunazan
gaienduezan/gaienduenazan

ha

ñoan/ñonan	(nik ekarri)
heuan/heunan	(hik ekarri)
yoan/yonan	(harek ekarri)
gaienduan/gaiendunan	(guk ekarri)

hareek

ñoazan/ñonazan
heuzan/heunazan
yoazan/yonazan
gaienduazan/gaiendunazan

hi

(nik ekarri)	hindudan/hindunadan
(harek ekarri)	hinduan/hindunan
(hareek ekarri)	hinduen/hindunen

Gamizen (Mungia aldea)

<i>ni</i>		<i>gu</i>
niñdduan/niñdduanean	(hik ekarri)	giñdduzan/giñdduzanan
niñdxuan/niñdxunan	(harek ekarri)	giñdduzan/giñdduzanan
niñdxuen/niñdxuen	(hareek ekarri)	giñdduezan/giñdduezanan
<i>ha</i>		<i>hareek</i>
nidxuan/	(nik ekarri)	nidxuezan/
hendun/	(hik ekarri)	henduzan/
dxuuen/	(harek ekarri)	dxuezan/
gendxuan/	(guk ekarri)	gendxuezan/
dxuen/	(hareek ekarri)	dxuezan/

NOR-NORI-NORK ALDIZKERAK (egil.-paz.-dat.-dunak)**Egitera: Lehen aldia (pret. de indic.)****Oletako jokoak**

<i>niri</i>		<i>guri</i>
hustá/hustá	(hik gauza bat ekarri)	huskuá/huskuá
dxustá/dxustá	(harek gauza bat ekarri)	dxuskuá/dxuskuá
dxustén/dxusten	(hareek gauza bat ekarri)	dxuskuén/dxuskuén

<i>hari</i>		<i>harei</i>
nutxá/nutxá	(nik gauza bat ekarri)	nutxá/nutxá
hutsá/hutsá	(hik gauza bat ekarri)	hutsá/utsá
txá/txá	(harek gauza bat ekarri)	txá/txá
guntxá/guntxá	(guk gauza bat ekarri)	guntxá/gunxá
txén/txén	(hareek gauza bat ekarri)	txén/txén

hiri

(nik gauza bat ekarri)	nustá/nustá
(harek gauza bat ekarri)	hustá/hustá
(guk gauza bat ekarri)	gustá/gustá
(hareek gauza bat ekarri)	hustén/hustén

Oharkizunak:

— Agiri danez, adizkiok itxuraz aldaturik edo bestelakoturik agertzen dira, hobeto esanda, guztiz laburturik. Aldizki osoak HARI taldean, adibidez, Oletan erabilten diranez, honangoak izango litzatekez: *neutxá, heutsá, dxeutxá, geuntxá, dxeutxen*. Eta honantxe beste taldeetan.

— Hari eta HAREI taldeetan (bati edo askori ekarri), aditz-joko ber-berak entzuten dira herriko berbakeran.

— Nor/zer (osagarri zuzena) askotarakoa edo plurala egiteko, -zá hizkia erantsi beite: *husta-zá, dxusta-zá, nutxa-zá, eta abar*.

Leintz haranean*niri*

heustan/heustanan
jaustan/jaustanan
jausten/jaustenen

(hik gauza bat ekarri)
(harek gauza bat ekarri)
(hareek gauza bat ekarri)

guri

heuskuen/heuskunan
jauskuan/jauskunan
jauskuen/jauskunen

hari

neutsen/neutsenan
heutsan/heutsanan
jautsan/jautsanen
geuntsan/geuntsanan
jautsen/jautsenan

(nik gauza bat ekarri)
(hik gauza bat ekarri)
(harek gauza bat ekarri)
(guk gauza bat ekarri)
(hareek gauza bat ekarri)

harei

nautsen/nautsenan
heutsen/heutsenan
jautsen/jautsenan
geuntsen/geuntsenan
jautsien/jautsienan

hiri

(nik gauza bat ekarri)
(harek gauza bat ekarri)
(guk gauza bat ekarri)
(hareek gauza bat ekarri)

neustan/neustanan
heustan/heustanan
geuskuan/geuskunan
heustien/heustienan

Angiozarko haranean*niri*

hostan/hostanan
jostan/jostanan
josten/jostenen

(hik gauza bat ekarri)
(harek gauza bat ekarri)
(hareek gauza bat ekarri)

guri

hoskuan/hoskunan
joskuan/joskunan
joskuen/joskunen

hari

najotsan/najotsanan
hotsan/hotsanan
jotsan/jotsanan
jotsaun/jotsanaun
jotsen/jotsenan

(nik gauza bat ekarri)
(hik gauza bat ekarri)
(harek gauza bat ekarri)
(guk gauza bat ekarri)
(hareek gauza bat ekarri)

harei

najotsen/najotsenan
hotsen/hotsenan
jotsen/jotsenan
gentsen/gentsenan
jotsen/jotsenan

hiri

(nik gauza bat ekarri) hostan/hostanan
(harek gauza bat ekarri) hostan/hostanan
(guk gauza bat ekarri) hostaun/honaun
(hareek gauza bat ekarri) hosten/honen

Zeanurin*niri*

heustan/heustanan
yeustan/yeustanan
yeustan/yeustanan

(hik gauza bat ekarri)
(harek gauza bat ekarri)
(hareek gauza bat ekarri)

guri

heuskuan/heuskunan
yeuskuan/yeuskunan
yeuskuean/yeuskuenan

hari

ñeuntsan/ñeuntsanan
heuntsan/heuntsanan
yeutsan/yeutsanan
gaientsan/gaientsenan

(nik gauza bat ekarri)
(hik gauza bat ekarri)
(harek gauza bat ekarri)
(guk gauza bat ekarri)

harei

ñeuntsien/ñeuntsienien
heuntsien/heuntsienien
yeutsen/yeutsenan
gaientsien/gaientsienan

hiri

(nik gauza bat ekarri) ñeustan/ñeusnan
(harek gauza bat ekarri) heustaan/heusnan
(hareek gauza bat ekarri) heustaien/heustaien

Mungia aldean

<i>niri</i>		<i>guri</i>
heustan/heustana	(hik gauza bat ekarri)	heuskuan/heuskuna
dxeustan/dxeustana	(harek gauza bat ekarri)	dxeuskuan/dxeuskuna
dxeustien/dxeustena	(hareek gauza bat ekarri)	dxeuskuen/dxeuskuena
<i>hari</i>		<i>harei</i>
neutxien/neutxiena	(nik gauza bat ekarri)	neutxien/neutxiena
heutxan/heutxana	(hik gauza bat ekarri)	heutxien/heutxiena
txien/txiena	(harek gauza bat ekarri)	dxeustien/dxeustiena
geuntxan/geuntxana	(guk gauza bat ekarri)	geuntxien/geuntxiena
dxeutxien/dxeutxiena	(hareek gauza bat ekarri)	dxeutxien/dxeutxiena

ADITZ BAKUNA/BILDUA (verbo sintético)**Iragangaitza (intrans.)****NOR-DUN ADIZKERAK****Oletako aditz-jokoak****Egitera: Lehen aldia (pret. de indic.)**

<i>etorri</i>		<i>egon</i>
ñentorra/ñentorrá	(ni)	ñenguá/ñenguá
hentorrá/hentorrá	(hi)	henguá/henguá
dxetorrá/dxetorrá	(ha)	dxeguá/dxeguá
gentozá/gentozá	(gu)	gengozá/gengozá
dxetozá/dxetozá	(hareek)	dxegozá/dxegozá

Oharkizunak:

— Adizkiok sarri baino sarriago entzuten dira Oletan. Izan ere, auzo horretan hikako jokabidea zukakoa beste bizirik daukagu hainbat alditan.

— Aditz laguntzailean jazoten danez, aditz bakunean ere, lehen aldiko ezaugarria dan -N galdu egiten da Oletako berbakeran, eta gizonezko/emakumegazko adizkia ere bat bera erabilten da herritxo honetan.

— Horra beste herri batzuetako adizkiak.

Leintz haranean

netorran/netornan	(ni)
hentorran/hentornan	(hi)
jentorran/jetornan	(ha)
gentorran/gentorranan	(gu)
jentozan/jentozanan	(hareek)

Angiozarko haranean

<i>etorri</i>		<i>egon</i>
najatorran/najatonan	(ni)	nengoan/nengonan
hetorran/hetonan	(hi)	hengoan/hengonan
jetorran/jetonan	(ha)	jauan/janan
gentozan/gentozanan	(gu)	gauazan/ganazenan
jetozan/jetozanan	(hareek)	jazan/jazanan

Zeanurin

ñentorran/ñentornan	(ni)	ñengoan/ñengonan
hentorren/hentorren	(hi)	hengoan/hengoan
yetorran/yetornan	(ha)	yegoan/yegonan
gentorran/gentozanan	(gu)	gengoazan/gengozanan
yetoazan/yetozanan	(hareek)	yegoazan/yegozanan

OLETAKO JOKOAK

<i>ibili</i>		<i>dxun</i> (joan)
nenbilá/nenbilá	(ni)	ninddoiá/ninddoiá
henbilá/henbilá	(hi)	hinddoiá/hinddoiá
dxebilá/dxebilá	(ha)	dxoiá/dxoiá
genbizá/genbizá	(gu)	ginddoiaza/ginddoiaza
dxebizá/dxebizá	(hareek)	dxoiezá/dxoiezá

Oharkizunak:

- Joko ugari-ugariak Oletako berbakeran.
- Ikus beste leku batzuetakoak.

Leintz haranean

(ni)	najoian/najoian
(hi)	hoian/hoian
(ha)	joian/joian
(gu)	goiazan/goiazan
(hareek)	joiazan/joiazan

Angiozarko haranean

nebilan/nebilenan	(ni)	najoian/najoianan
hebilan/hebilanan	(hi)	hoian/hoianan
jabilan/jabilanan	(ha)	joian/joianan
gebiltzan/gebiltzanan	(gu)	goiazan/goiazanan
jebiltzan/jebiltzenan	(hareek)	joiazan/joiazanan

Zeanurin

ñenbian/ñenbiñan	(ni)	niñbian/
henbilen/	(hi)	hiñian/
yebian/yebinan	(ha)	yoian/
genbiazan/genbinazan	(gu)	giñoiazan/
yebiazan/yebinazan	(hareek)	yoiazan/

Mungia aldean

<i>ibili</i>		<i>dxun</i> (joan)
nenbilen/nenbilena	(ni)	nitxoan/
henbilen/henbilena	(hi)	hoian/
dxebilen/dxebilena	(ha)	dxoian/
genbiltzen/genbiltzena	(gu)	goiazan/
dxebiltzen/dxebiltzena	(hareek)	dxoiazan/

IRAGANKORRA (trans.) (aditz bakuna)**NOR-NORK ADIZKERAK (egil.-paz.-dunak)****Egitera: Lehen aldia (pret. de indic.)****Oletako aditz-jokoak**

<i>ni</i>		<i>gu</i>
nenkarrá/nenkarrá	(nik)	genkazá/genkazá
ñenkarrá/ñenkarrá	(harek)	gendxakazá/gendxakazá
ñenkarren/ñenkarren	(hareek)	gendxakazá/gendxakazá
<i>ha</i>		<i>hareek</i>
ñenkarrá/ñenkarrá	(nik)	ñenkazá/ñenkazá
hekarrá/hekarrá	(hik)	hekazá/hekazá
dxekarrá/dxekarrá	(harek)	dxekazá/dxekazá
genkarrá/genkarrá	(guk)	genkazá/genkazá
dxekarren/dxekarren	(hareek)	dxekarrezá/dxekarrezá

Oharkizunak:

— HA eta HAREEK taldeetako jokoak ugari-ugariak dira gazteen eta adinekoen berbakeran, baina, NI eta GU taldeetakoak, ostera, hil aginean dagoz.

— HI taldeari dagokion adizkirik (nik hi ekarten *hinddudan*) aditz bakunean ez da ezagutzen zaharrenen artean ere.

Leintz haranean

<i>ni</i>		<i>gu</i>
nenkarran/nenkarrenan	(hik)	genkarran/genkarrenan
nenkarran/nenkarrenan	(harek)	
	(hareek)	
<i>ha</i>		<i>hareek</i>
nenkarren/nenkarrenan	(nik)	
hekarran/hekarrenan	(hik)	
jekarran/jekarnan	(harek)	
genkarran/genkarnan	(guk)	
jekarren/jekarrenan	(hareek)	

Angiozarko haranean*ni*

(hik)	nekarren/nekarrenan
(harek)	nekarren/nekarrenan
(hareek)	nekarren/nekarrenan

ha

(nik)	nekarren/nekarrenan
(hik)	hekarren/hekarrenan
(harek)	jakarran/jakarrenan
(guk)	genkarran/genkanan
(hareek)	jekarren/jekarrenan

Zeanurin*ni*

nenkarran/nenkarnan	(hik)
ñenkarran/ñenkarnan	(harek)
ñenkadien/ñenkadiedan	(hareek)

gu

genkaazan/genkazan
gaienkazan/gaienkanazan
gaienkadezan/gaienkadazenan

ha

ñenkarran/ñenkarnan	(nik)
henkarran/	(hik)
yekarran/yekanan	(harek)
gaienkarran/gaienkanan	(guk)
yekadien/yekadiedan	(hareek)

*hareek**hi*

(nik)	henkadan/
(harek)	hekarran/ekarnan
(guk)	henkagun/
(hareek)	henkadien/

Gamizen (Mungia aldean)*ni*

(hik)	nenkarren/nenkarrena
(harek)	nenkarren/nenkarrena
(hareek)	nenkarren/nenkarrena

ha

(nik)	nenkarren/nenkarrena
(hik)	henkarren/henkarrena
(harek)	dxearren/dxearren
(guk)	genkarren/genkarrena
(hareek)	dxearren/dxearren

NOR-NORI-NORK ADIZKERAK (egil.-paz.-datib.-dunak)**Egitera: Lehen aldia (pret. de indic.)****Oletako adizkiak***niri*

hekastá/hekastá	(hik gauza bat)
dxekestá/dxekestá	(harek gauza bat)
dxekestén/dxekestén	(hareek gauza bat)

guri

hekaskuá/hekaskuá
dxeaskuá/dxeaskuá
dxeaskuén/dxeaskuén

hari

nekartxá/nekartxá	(nik gauza bat)
hekartsá/hekartsá	(hik gauza bat)
dxeartxá/dxeartxá	(harek gauza bat)
genkartxá/genkartxá	(guk gauza bat)
dxeartxén/dxeartxén	(hareek gauza bat)

harei

nekartxá/nekartxá
hekartsá/hekartsá
dxeartxá/dxeartxá
genkartxá/genkartxá
dxeartxén/dxeartxén

hiri

(nik gauza bat)	nekastá/nekastá
(harek gauza bat)	hekastá/hekastá
(guk gauza bat)	genkastá/genkastá
(hareek gauza bat)	hekastén/hekastén

Oharkizunak:

— Jokook guztiz ezagunak eta erabiliak dira adinekoentzat.

— Adizki batzuetan: *nekastá, hekastá, genkastá* eta abar, datibo-morfema edo hizkia aldaturik daukagu: -sk- = -st-.

— Askotarako adizkia egiteko -za pluralgilea erantsi bedi: (Hik niri gauza batzuk) *hekastá-zá, hekastá-zá, ...*

Zeanurín*niri*

henkaskan/
yekaskan/yekastanan
yekastien/yekastienan

(hik gauza bat)
(harek gauza bat)
(hareek gauza bat)

guri

henkaskun/
yekaskuan/yekaskunan
yekaskuen/yekaskuenan

hari

ñenkartsoan/ñenkartsonan
henkartsoan/henkartsonan
yekartsoan/yekartsonan
gaienkartsoan/gaienkartsonan
yekartsoen/yekartsoenan

(nik gauza bat)
(hik gauza bat)
(harek gauza bat)
(guk gauza bat)
(hareek gauza bat)

harei

ñekaskien/ñekaskienan
henkaskien/
yekaskien/yekaskienan
gaienkaskien/gaienkaskienan
yekaskienen/yekaskienan

hiri

(nik gauza bat) nekastaan/nekasnan
(harek gauza bat) hekastaaan/hekasnan
(guk gauza bat) genkastaaan/genkasnan
(hareek gauza bat) hekastaiien/hekasnaniien

GEHIGARRIA

OLETAKO EUSKERA BIZI-BIZIA

(herrian erabilten diran laburdurak agirian ezarririk)

Aitte- seme-alaben artien

Aittek Deittu heidxok, Bittor, Malentxuri, bidxoi zerbait esan biutsuet eta.

Alabiek Zer biozu, aitte?

Aittek Dxesarri hai hortxe, Malentxu, dxesarri hai. Hi be dxesarri hai, Bittor. Aspaldidixen dxaukat zuei bidxoi zerbait esateko gogue. Zuek gaztiak zarie, gaztiak. Udabarridixen zagoze. Udabarridixe sasoi ederra dok, ederrik badak. Eztok, baie, frutue batzeko aldidxe. Udabarridixen erein eitten dok, erein. Batu, barriz, udagoidixenien eitten dok. Zuek edade horretan ereitten dozuena hartuko dozue gero. Oin hazi ona ereitten bozue, gero helduaruen eta zartzaruen frutu onak eskuratuko dozuez...

Badxakidxat gazte zintzuek zariena. Zuen aitte poz-pozik dxauk zuekaz. Auzuen eta herri guztidixen burua harro-harro dodala ibiltten nok eta adurra daridala, Oleta guztidixen ejenplutzat zaukiezelako.

Badxaukat, halan be, zertxobait esan bihera. Zuen bidxon artien erderie sarritxuei entzuten dodala uste dxuat, eta gure euskerieau eztozuela biher dan beste maitte. Eta bilddur nok, bilddur haundi einda gero geure berbeta zoragarri hau baztertu eingo ez ete dozuen. Hoixe ixengo litzakek zartzaruen emongo zeunskiden ostikadarik haundidixena.

Alabiek Zu beti zabiz ekin-da-ekin euskerie dala ta ezjala! Baie, zetako bitu euskerieau? Zetako! Bittoidxa dxuteko be erderie biozu!!

Semiek Euskerie aittatu ezkeru, aitte, zu berotu eitten zá, berotu eta sutu, begidixek bixitu, betilak arteztu, matrailak gorritu, arpegidixe balztu, eta okotza bera be zorroztu eitten dxatzula dirudi...

Aittek

Entzun heistan, Malentxu, entzun heistan. Hik be entzun heistak, Bittor. Nik etxoan esaten beste berbetarik ikasi biher eztanik. Ez holakorik! Zenbat eta gehidxau ikasi eta hobeto. Baie, hara: hik, Malentxu, heure maitte don, ezton? Zegaittik maitte don, ba? Emakume dotorie dalako? Sasoikue dalako? Biergine dalako? Horregaittik be maitteko don, dxakina. Baie, hik neure ama heure ama dalako meittetu bion. Motza/zantarra balitzon be bai, alperra ixenda be bai, bere burue galdute baileukon be bai. Heure ama don, eta errazoi horixe nahikue don heure ama bidxoz-bidxotzez maitte ixeteko.

Ondo dxaun erderie ikastie, ondo eta ezin hobeto. Baie, guk, euskaldunok, euskeriau geurie dxuagu. GEURIE!! Euskalerridxek daukan bitxirik zoragarridxena berau don. Ez bakarrik zoragarridxena, gure Euskalerra honen ixetie bera be euskeriau don. Euskerie galduko balitzon, Euskalerridxe be dxunda legoken, betiko dxunda. Horrexegaittik, herri lez bixi gura badxuagu, beste herrixetarik aparteko herri eitten gaittuan aberastasan bardinbako hau geure indar guztidxekaz gorde eta zaindu biher dxuagu, os-terantzean gureak ein dxon.

Semiek

Itxi daiguzan, aitte, bidxotza artegatu baino eitten ez dauskuzan arazuok, eta zu kontuzale be bazá eta, kontau eiguzu kontutxu bat, baie, barre eittekue, e?

Aittek

Barre eittie be biher dok mundu honetan, eta inoz Arangaidxotik entzuteko moduko barre-zantzoak eittie be bai.

Esangotsuet, ba, kontutxu bat horren egarridxe daukazuen ezkerro, kontua ala historidxe dan etxakidxak baina.

Bakixue Oleta zegaittik dan Aramaidxo? Ba, neuk esangotsuet ointxe.

Antxinako denporetan Oleta eta inguruko basuek ez ei zía ez Otzandidxokuek, ez Aramaidxokuek ixen, danenak baino. Eta bai Aramaidxoko pastoriek eta baita Otzandidxokuek be inguru honetako barrutidxetara ekarten ei dxuezan heuren ardidxek. Gu, euskaldunok, baie, beti ixen gozak alkarren artien burrukalari-
dxek, eta ixengo be bai, nire ustez. Eta orduan be heuren artien beti burruken eta burruken ibiltan ei zía herri bateko eta besteko pastoriok. Alkarregaz beti makilaka, atzamarka eta txatxamurka. Odolak be behin baino gehiagotan gorritu ei dxoá lurre, eta inoz erretenkada odol menditxen behera dxun be bai.

Hainbeste berbaldi eta batzar ein ei dxuezan bakiek eitteko. Alperrik, baie.

Halakoren baten, akas-dun pago lodi bati bizkarra emonda eguan urtietan ondotox aurreraturiko bizar luzedun eta ule zuridun agure zartxu batek hauxe esan ei txiá bere lagunei: Bakie ein biher doguna danok ikusten dxuagu, bai, zelan ein etxakidxau. Nik hauxe ingo neukek: ixentau dxeguá egun bat edo hobeto esanda, gau bat. Aramaidxoarrak aukeratu daidxela mutil bat, eta oilarrak Aramaidxon kukurruku eitten dauanien, urten daidxela mutil horrek Otzandidxorantza aurretik ixentauriko bide batetik. Otzandidxoarrak bardin, aukeratu daidxela heurek gure dauen gazte bat, eta oilarrak Otzandidxon kukurruku eikeran, urten daidxela gazte horrek Aramaidxorantza ixentauriko bidetik, eta mutil bidxok alkarregaz TRIL eitten dabon lekuen, haintxe ipini daidxela *mugarridxe*, eta aurrerantzien handik Aramaidxo-arterainoko barrutidxek aramaidxoarrentzat ixen daitezela, eta leku haretatik Otzandidxo arterainoko basuek eta barrutidxek, barriz, otzandidxotarrentzat ixen daitezela.

Ondo eritxi dxeudxen batzarrien egozanak aguriek esandako berbai. Txalo eta txalo ein txén, eta holantxe eittie erabagi dxuen.

Ixentau dxuen, ba, zein gautan ingo zan ibiltaldi hori. Baita nundik eta zein bidetatik mutilok dxun biebon be. Epaikaridxek be ixentau dxuezan, alderdi bidxetakuek, badaezpadan be.

Etorri zá ixentauriko gabe. Aukeratu dxuen aramaidxoarrak Aramaidxo guztidxen zan gazterik ibiltaridxena. Begirattu batez, ez ei zá gauza haundidxe bera. Zaldi zarrak apatx-azpiden zapaldu dauan zorridxe baino hutsagoa eta ezagua ei zá, antxinako historidxek dinoenez. Arineketan, baie? Eta hatxik-hatx ibiltan? Eta Arangaidxoko gailurrean lehenengo musturre agertzen? Ez ei dxeguá horretan gehidxau eingotsenik Euskalerrri guztidxen. Otzandidxoarrak be aukeratu dxuen egokiena eritxen mutile.

Aramaidxoarrak, baie, buruz dxokatu dxuen gau haretan, buruz. Zer ein ebela uste dozue? Ba, oilarra eguen lekuan, goixaldera, argi bixi-bixi bat ixotu. Eta oilarrak kukurruku dxo egunsentidxe zalakotan.

“Aittien” ein orduko urten dxoá aramaidxoar mutilek egundokorik arinen Arangaidxoko gaina hartzeko. Arangaidxoko gaina baino ez? Arnasestuka eta ixerdi bitsetan dxun-da-dxun-da-dxun ein eta egunsentidxe baino askoz lehenago Otzandidxo berbertaino, ate-atietaraino heldu ei zá, eta haintxe, Otzandidxoko etxe-azpidxek miastuz doian erreka haretako zubidxen dxesarri ei zá, Otzandidxoko mutilek Aramaidxorantza noz urtengo zain. Hantxe dxeguá, egon eta egon, irri-barre gozue ezpanetan ebala eta ixerdidxe siketzen.

Halakoren baten —goxeko bostak aldera edo— dxo dxuá Otzandixon be oilarrak bere kukurrukua. Beingo baten hasi zá laubinan zumie lako gerri bigune eban hanka luzedun gazte ikusgarri bat, metro biko saltuek eginez, Otzandixon eta Aramaidxo bitarteko mendi eta barruti guztidxe Otzandixorako irabazteko asmoz. Etxoá, baie, urrin dxun biherrik ixen.

Errekie pasau orduko, “GELDI HOR!” berbarotsa entzun dxoá, egune bai argituko, ez argituko, nor ixen zeittekien igarri ezinda. “Aurrerantzien hemendik Aramaidxorantza Aramaidxo, eta hemendik Otzandixorantza Otzandixon ixengo dok”, esan txá irribarrez eta bakez aramaidxoar mutilek. Zurtz einda gelditu ei zá, zurtz einda, negar-zotinka, negar-anpulu lodi garratzak arpegitik bera eridoxozala, Eta haintxe, Otzandixoko ate-atietan imini ei dxuen mugarridxe. Eta harrezkero hantxe dxauk. Halan dxinuek, dxinuek... Eta Oleta ordutixik ei dok Aramaidxo...

Semiek Esan bakarrik ez, egidxe be badala emoten dau horrek. Ze, antxinako denporetan Oleta Aramaidxo etzala bistan dagoala esan lei. Gaur be “Urlidxe Aramaidxotik etorri da”, “auzuko berendidxe Aramaidxora doa” eta holakuek eztoguz, ba, egunero entzuten? Zelan ixen lei, ba, geu aramaidxoarrak ixenda, holan berba eittie? Señale aintzine etzana. Euskerie bera be ezta bardiña Oletakue eta Aramaidxokue...

Aittek Euskerie sustraidxen bat dok. Oletakue, Aramaidxokue, Bizkaiakue, Gipuzkoakue, nun-nahikue... bat. Arboliek be, sustraidxen eta gerritxen bat ixen arren, besangak eta adarrak hiru edo gehidxau ixeten dxozak. Euskeriek be gerri bat dxaukek, baie zein lekutakue dan eta berbakera bestelakoak dxaukazak. Horrexegaitik Oletako eta Aramaidxoko euskeriek be badxaukezak diferentzi batzuk, azalekoak izen arren, baie gerridxen eta sustraidxen bat dozak...

Alabiek Aitte, lentxuau esan dozu Aramaidxo Otzandixoko atietan hasten dala. Baie, hori zelan ixen lei? Gure etxe eta Otzandixon bitarteko lurre Otzandixokue ezta, ba? Otzandixorarrak lantzen dabe, heuren egurre eruten, irie ebaiten...

Aittek Hoixe don Otzandixon eta Aramaidxon ixen dan beste gora-behera haundi bat.

Lur-zati horri “limittaue” esaten dxakon. Zati handidxe don berau. Terrenu hori Aramaidxokue don, baie gozamina Otzandixok dxauken. Aramaidxok hor ezin leiken ezer ezin, ez erein, ez egurrik erun, ez ezer.

Alabiek Hori be bada, aitte, Aramaidxokue izen eta Otzandixok gozau...

Aitek

Holantxe don, Malentxu, benetan gauza harrigarrixe don. Hau be ipuine ala historidxe dan etxakidxan. Baie, dinuenez —bosteun urte baino lenagoko kontuek dozan honek— hantxinako denpora haretan Aramaidxoko Nausidxe edo Jaune Barajuene bizi ei zá, eta Jaun honek bere andrie edo sasi-andrie Otzandixokue ei dxoá. Eta bera hil zanean, andre edo sasi-andra honi lur-zati haundi bat itxi ei txá Otzandidxo onduen. Geroago, andra hau hil zanien, honek Otzandidxoko herridxari betiko itxi. Hortik daton “limittau” ixeneko terrenu honen gozamina Otzandidxok ixetie, lur-zatia Aramaidxokue ixen arren. Dana dala, hor dxaun terrenu hori: lurre Aramaidxokue eta gozamina Otzandixorentzat bakarrik. Entzuteko be!!!...

Baie, ez pentsau beti bake-baketan bixi ixen direnik. Bai zera!!

Amaiketxu burrukaldi ixen dozan aramaidxoarren eta otzandixoarren artien lur-zati hori dala ta eztala. Bai, amaiketxu eta amaiketxu! Aramadxok kendu gure, eta Otzandidxok itxi gurez. Ur-tietan eta gizaldietan. Ekin eta ekin. Aramaidxok etxon lortu, baie, Otzandixori terrenu hori kentzie. Aleginak ein arren, ezin! Otzandidxok “ogetamaika” eskutik euki, antza. Eta “ogetamaika” eskutik daukenak dxokue irabazi eitten dxok beti...

Semiek

Bueno, aitte. Gaurko nahikue ixengo da. Hainbeste gauza esan eta kontau duskuzu. Batez be Oleta Aramaidxo zegaittik dan dxakiteak biziro poztu nau. Bidxer be esanguz kontu batzuk. Orain goizán lo eitten, berandutxu be bada ta (*Oletako euskal aditza*-Diputación Foral de Alava, 1979, Vitoria, 151 orr.).

Begoña/Bilbo, abenduak 1, 1998